

УДК 930.25:005]:378(100)

В. В. БЕЗДРАБКО*

**ЗАРУБІЖНИЙ АРХІВНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ
В ОСВІТНІЙ СИСТЕМІ: ПОХОДЖЕННЯ, ЗМІСТ,
ПЕРСПЕКТИВИ**

Висвітлено чинники виникнення й тенденції еволюції архівного менеджменту за кордоном. Проаналізовано сучасний стан та перспективи розвитку зарубіжного архівного менеджменту як наукової і навчальної дисципліни. Зазначено на його особливостях як навчального курсу у системі архівної освіти країн Європи та Америки.

Ключові слова: архівний менеджмент; архівна освіта; модель архіву; освітня програма з архівного менеджменту; архівні освітні центри; керування документальними процесами.

Останнім часом архівна спільнота активно обговорює питання реформування галузевої освіти. Це зумовлено багатьма чинниками, зокрема змінами національної освітньої системи та її змісту відповідно до положень відомої Болонської конвенції 1999 р.; інформатизацією і зростанням ролі інформаційних наук у суспільному житті; світовими глобалізаційними процесами, які торкнулися сфери надання освітніх послуг тощо.

Порушене питання актуалізувалося також у зв'язку із триванням обговорення нових проектів галузевих стандартів вищої освіти зі спеціальності 029 “Інформаційна, бібліотечна та архівна справа” (бакалавр, магістр), запропонованих Науково-методичною комісією Міністерства освіти і науки України наприкінці 2016 – на початку 2017 рр.¹ Стандарт вищої освіти за призначенням і сферою застосування завжди сприймається як підмурук для розбудови навчальної спеціальності. Саме тому легковажити з нормативним документом не варто. Попри загальність положень згаданих проектів з очевидним тяжінням до

---

* *Бездрабко Валентина Василівна* – доктор історичних наук, професор, професор кафедри інформаційної, бібліотечної та архівної справи Київського національного університету культури і мистецтв; старший науковий співробітник відділу архівознавства Українського науково-дослідного інституту архівної справи та документознавства (за сумісництвом).

інформаційного менеджменту важливе значення має формування рівнозначних можливостей для розвитку *всіх* варіацій спеціальності, що відповідають ключовим її напрямом: інформаційному, бібліотечному та архівному. За інших умов втрачаються сенс існування самого стандарту і, найголовніше, засади повноцінного й багатогранного розвитку спеціальності. Залишається сподіватися, що авторам проектів не забракне часу на етапі обговорення врахувати раціонально вмотивовані й логічно обґрунтовані побажання колег, за яких буде збережено один з основоположних принципів сучасної освіти – толерування життєдайних традицій і відкритість перед перспективними новаціями.

Реформування архівної освіти в Україні актуалізувалося ще в 1990-х роках на тлі відомих суспільно-політичних подій, пов'язаних із розпадом СРСР. Відтоді єдиний вищий навчальний заклад, що займався загальною і спеціальною підготовкою архівістів – Московський державний історико-архівний інститут, автоматично отримав статус закордонного вишу, а перед вітчизняною освітою постало питання формування національної системи підготовки кадрів для архівної сфери та керування документаційними процесами. З'явилася низка важливих публікацій, у т. ч. і стратегічного значення, які вказали на актуальність розв'язання нагальних проблем галузевої освіти². Спільним для них були потужні пропагандистські сигнали про значущість професії архівіста для суспільства, держави, особи, а також доведення необхідності змін. Тоді ж активно обговорювався зміст архівної освіти, орієнтири якої "виставили" історичні факультети класичних університетів, модернізувавши її за рахунок впровадження нових дисциплін. Із-поміж таких чільне місце в підготовці архівістів рівня магістра і спеціаліста з кінця 1990-х років посів *архівний менеджмент, або менеджмент архівної справи*, провідники якого дієво сприяли його конституюванню та розвитку як навчальної й наукової дисципліни. Час, що минув відтоді, дає підстави зробити певні висновки, поділитися враженнями від поширення та апробації новаторських курсів у національній системі архівної освіти. Проте для глибшого розуміння ситуації з архівним менеджментом, на нашу думку, варто вдатися до зауваг про зарубіжний досвід розбудови керування архівами, аби відкрити нові аспекти бачення й, відповідно, розв'язання давно відомої теоретичної і практичної проблеми – модернізації архівної сфери, та освітньої підготовки тих, хто в ній задіяний професійно. То що ж представляє собою архівний менеджмент за кордоном? З'ясування питання породило різні варіанти відповідей на нього, але про це по порядку.

Народження загального менеджменту традиційно пов'язують із Великобританією XIX ст. Проте його модернізовану версію, що набула поширення в минулому столітті і зажила неабиякої популярності, розглядають продуктом розвитку різних сфер суспільства й держави у

США. Тоді ж відбувалося конституювання менеджменту як наукової та навчальної дисципліни. Так само Північноамериканський континент традиційно називають батьківщиною архівного менеджменту як виду діяльності, науки й навчальної дисципліни, а часом його становлення сміливо визначають другу половину ХХ ст.

Через відому специфіку розвитку архівістики у США чи Канаді, пов'язану з пізнім, порівняно зі Старою Європою, зародженням державності з усіма необхідними інституційними атрибутами, початково архівна галузь була зорієнтована не на роботу з історичною документацією, а на поточні, у реальному часі, документи. Поширення ідей менеджменту та управління практичними сферами роботи з документами як важелів реалізації управлінських рішень, величезне зростання обсягів документації породжувало не тільки явище під назвою “керування документаційними процесами”, але й традицію його сполучення з архівами. Тому не дивно, що першочергово розвиток архівістики був орієнтований не на історико-архівні чи теоретичні наукові пошуки, а на практичні потреби роботи з оперативною документацією. Науково-технологічний аспект архівістики, пов'язаний з управлінським, потребував інших студій, завдяки чому ми наразі стверджуємо про формування важливого підґрунтя для народження архівного менеджменту у США. Діяльність установи й архівіста в контексті раціоналізації використання людських та інших ресурсів, планування, організація, приведення в дію й контроль за функціонуванням усіх систем інституції від початку склали основу американської архівістики. Саме тому, коли переглядаєш бібліографію студій американських, канадських архівістів ХХ ст., гортаєш сторінки їхніх фахових видань, помічаєш, що вони рясніють “технологічними” заголовками праць практичного змісту. Тобто йдеться, до прикладу, не про *історію* чи *теорію* експертизи документів, як про це писали європейські колеги в одному часі з північноамериканськими, а про її *техніку*. Звісно, це не означає, що дослідники з Європи не знали на прикладних архівних темах чи не розробляли їх. Проте можливість вдаватися на “місцевому матеріалі” до історичних екскурсів та ґрунтовних теоретичних узагальнень сторічних практик гарантовано продукували відмінність європейської архівістики.

Отож, доки американські чи канадські фахівці шукали варіанти розв'язання нагальних прикладних галузевих питань усталеної бінарної позиції “архіви й керування документацією”, аби згодом узагальнити практичні результати та теоретизувати довкола них, європейці подарували світу перші підручники, керівництва з архівознавства, виклавши на їх сторінках із-поміж іншого правила організації роботи в архівах, зміст основних напрямів діяльності, принципи укладання архівного законодавства, засади, алгоритм реалізації архівістами професійних обов'язків, що разом мало б гарантувати галузі успішний розвиток. Спочат-

ку в популярному навчальному підручнику нідерландців С. Мюллера, Р. Фруїна, Й. А. Фейта *“Керівництво з організації та описання архівів”* (*“Handleiding voor het ordenen en beschrijven van archiven”*, 1898 р.), що неодноразово перевидавався різними мовами впродовж ХХ ст.³, з тим британцем Ч. Г. Дженкінсоном у фаховій “біблії” англomовного світу – *“Керівництво з архівного адміністрування, включаючи проблеми архівів війни та створення архівів”* (*“Manual of Archive Administration, including the problems of war-archives and archivemaking”*, 1922 р.), розлого доповненого компонентом престижності фаху працею *“Англійський архівіст: нова професія”* (*“The English archivist: a new profession”*, 1948 р.)⁴, з особливим шануванням було представлено теми з ключових напрямів архівної діяльності та конкретних завдань служителів архівів. Згодом і майже одночасно, з’явилися друком видання, що ввійшли в історію європейської науки як “класичний текст” з історичною, теоретичною і практичною частинами⁵, у виконанні італійського дослідника Е. Казанови *“Архівістика”* (*“Archivistica”*, 1928 р.)⁶ та підручник “високого гатунку”⁷ польського архівіста К. Конарського *“Сучасна польська архівістика та її завдання”* (*“Nowozytna archiwistyka polska i jej zadania”*, 1929 р.)⁸, у міркуваннях якого колеги побачили риси архівістики “нового формату” – не тільки як “допоміжної” історичної дисципліни, але й інформаційної науки⁹. Орієнтовані на різну аудиторію читачів, ці та інші підручники, безперечно, укорінили звичність оприбутнення управлінського аспекту в архівістиці і провістили народження особливого дискурсу – класичного архівного менеджменту як явища міждисциплінарного синтезу.

Уже на початку 1940-х років тема архівного адміністрування набула популярності й захопила аудиторію конференційних залів на різних континентах. Так, наприклад, у 1940 р. майбутній національний бібліотекар Австралії Г. Л. Вайт¹⁰, виступаючи на III щорічній конференції Інституту бібліотекарів Австралії, виголосив доповідь *“Тенденції архівного адміністрування”* (*“Trends in archival administration”*)¹¹, в якій у постановочному плані й на загальному рівні розглянув вузлові питання керування архівами, зокрема їх роль в організації роботи з оперативними документами на рівні установи.

Кардинальне значення для становлення архівного менеджменту як науки та навчальної дисципліни мали праці американця Т. Р. Шелленберга, що стали класикою бібліотеки архівіста – *“Сучасні архіви: принципи та техніки”* (*“Modern Archives: Principles and Techniques”*, 1956 р.), *“Менеджмент архівів”* (*“Management of Archives”*, 1965 р.)¹². Це були перші спеціалізовані видання, котрі на якісно іншому рівні порушили проблеми теорії та практики архівістики, зв’язки між архівом і керуванням документаційними процесами. Головний акцент робився на сучасній документації, роботі з нею, ролі архівів у керуванні доку-

ментацією та визначенні “точок дотику”, ієрархії стосунків між ними. Архіви проголошувалися “відповідальними” за забезпечення належного “супроводу” документа впродовж усього його “життя”, що цілком узгоджувалося з відомою тезою про природну залежність двох практик – архівної й діловодної. Керування документацією стало для архівів не просто “підопічним” напрямом, але й чинником трансформації моделі архіву, для якої менеджмент є запорукою реалізації ним новітніх завдань і функцій. “Архіви та керування документацією” – це не просто зумовлене консенсусом між архівістикою і менеджментом характерне для другої половини ХХ ст. словосполучення, але й своєрідна система репрезентації розвитку науки про архіви і державної політики в архівній галузі.

Маємо всі підстави говорити про суттєвий прорив в архівістиці, який фактично ознаменував початок нової доби, коли архівна справа “вийшла” за межі ставлення до неї, як винятково прикладної сфери діяльності істориків-архівістів. Щодо автономії науки про архіви згодом напише й італійський дослідник Л. Кассезе у “*Vсtyni до архівістики*” (“*Introduzione allo studio dell’archivistica*”, 1959 р.)¹³, де послідовно доведе її повноцінність як самостійної наукової дисципліни й заперечить статус “допоміжності” для історії¹⁴. За цим твердженням криється розширення об’єктно-предметної сфери архівістики та заохочення порушувати, розв’язувати не тільки “олдскульні” теми, але й новітні, диктовані часом і пропоновані модерною парадигмою наукового знання на кшталт шелленбергових ідей.

Дещо пізніше модель архіву Т. Р. Шелленберга у спрощеній манері було представлено його колегами зі Східного Берліна, відомими архівістами Г. Ендерсом і Г. Шмідом у практичному підручнику “*Учення про керування архівами*” (“*Archivverwaltungslehre*”, 1962 р.)¹⁵, що попри неоднозначне сприйняття знайшов високе поцінування у фахових колах і твердження про найкраще видання для архівіста¹⁶. Завдяки майстерній інтерпретації та препаруванню ідей попередників і сучасників¹⁷, найсильнішою, за визначенням Ч. Берната, складовою підручника була “доктрина управління архівами”¹⁸.

Отож архівна спільнота виявилася відкритою до неординарних тем, і є всі підстави говорити про другу половину ХХ ст. як час широкої й різнопланової апробації ідей архівного менеджменту на міжнародному та національному рівнях. Якщо у США керування архівами тяжіло до загального менеджменту й розвивалося як його галузь, то європейським колегам складно було відійти від канонів науки про архіви, вони продовжували вправлятися водночас у синтезах історико-архівної й управлінської конструкції знань.

Обґрунтований Т. Р. Шелленбергом дискурс в архівістиці, актуальність якого тривала аж до початку ХХІ ст., здобув неабияке поширення.

У 1960–1970-х роках розпочався справжнісінький бум на дослідження з архівного менеджменту, вислідом чого стала презентативна спеціальна бібліографія, що охоплювала невеликого і солідного формату, загальні та вузькоспеціалізовані, орієнтовані на вишуканого читача-інтелектуала чи широкий архівний загал, регіонального значення або ж ті, які не мали географічних обмежень, дослідження. Праці А. Матільї, М. Дюшена, І. Перотена, В. Бенедона, Н. Нільссона, Б. Дельмаса, М. Кука, Ч. Берната та інших знаних фахівців увійшли в історію архівістики як такі, де найкраще концептуально визначено зміст архівного керування, адекватно окреслено його проблеми та перспективи, представлено зразки розв'язання практичних галузевих завдань на платформі менеджменту¹⁹. У наступні десятиліття з'явилася низка узагальнених і вузькоспеціалізованих теоретизувань, викладених у виданнях монографічного штибу, і навчальних практичних керувань²⁰, присвячених архівному адмініструванню, яких, за підрахунками фахівців, наприкінці ХХ ст. налічувалося понад 300 назв²¹.

Відтоді тематика з архівного менеджменту внутрішньо присутня в багатьох універсальних фахових²², а згодом у проблемно орієнтованих, традиційних і електронних часописах професійних товариств, асоціацій²³, що добре ілюструють національні бібліографії. Міжнародні, міждержавні різних континентів організації з архівістики та керування документацією на шпальтах власних видань так само ось уже понад півстоліття намагаються зняти продуктивну напругу між потребами архівів та пропозиціями фахівців²⁴. Вважаємо, що консолідована співпраця теоретиків і практиків різних країн за цей час дозволила напрацювати раціональні пояснення значень архівного адміністрування, моделі його впровадження та реалізації, запропонувати розв'язки прикладних проблем, відкрити перспективи для утвердження і поширення новаторських ідей менеджменту в архіві й архівній галузі.

Парадигмальні зміни в теорії архівістики й у практиках роботи з документами спонукали до обговорення спільнотою нагальних проблем на рівні авторитетних наукових зібрань, наприклад тих, що проходять під егідою Міжнародної ради архівів. Упродовж другої половини ХХ – початку ХХІ ст. їх тематика помітно “дрейфує” від студіювань загальних настанов з архівного менеджменту до вузькотематичних проблем з урахуванням умов і обставин становлення постіндустріального, інформаційного суспільства, еволюційних змін умов побутування архівів²⁵. Зауважмо, фахова підготовка архівістів стала актуальною темою дискусій багатьох конференцій²⁶. Це детермінувало ухвалення міжнародною організацією з питань освіти, науки, культури – ЮНЕСКО – спеціальної програми “Документи й архівний менеджмент” (“*Records and Archives Management Programme*”, 1979 р.), яка передбачала координацію співпраці в розробленні та реалізації ефективних моделей

керування документацією й архівами. Лише за перші 5 років її реалізації в межах програми було затверджено та видано солідний компендіум примірних нормативних документів, інструктивних, навчальних, методичних, інших практичних посібників з архівістики та керування документацією (і суміжних напрямів діяльності)²⁷.

Новації в архівістиці відчутно вплинули на стан галузевої освіти, оприсутнивши архівний менеджмент як *навчальну дисципліну, комплекс дисциплін, напрям підготовки, освітню програму, плановий курс підвищення кваліфікації, стажування* архівістів тощо. Для дальшого викладу є необхідність дати термінологічне роз'яснення поняття, аби розуміти його змістове наповнення та, відповідно, можливе місце й роль у фаховій підготовці. Безперечно, термін полісемантичний і в загальному означає (і ним означають) галузь керування, розділ архівістики, самостійну науку, навчальну дисципліну, галузь знань. Архівний менеджмент як науку, наукову дисципліну (чи комплекс дисциплін), галузь знань склалася традиція сприймати прикладними, а відправною точкою їх студіювань – уважати планування й організацію діяльності архіву залежно від розуміння його місії та бачення бажаного результату діяльності. При вживанні терміна як галузі керування мають на увазі комплекс заходів, спрямований на реалізацію програмних завдань і цілей діяльності архівістів, архівної установи, забезпечення для цього їх необхідними ресурсами, а також оцінювання ефективності праці²⁸; стратегічні концепції, місії, окреслення напрямів розвитку, визначення пріоритетності й планування щоденної роботи, її продуктивності в загальному контексті діяльності архіву, галузі; використання наявних можливостей оптимальним чином для досягнення синергетичного ефекту під час втілення в життя архівістами функційних обов'язків задля результату в осяжному майбутньому²⁹. Погоджуємося також із К. І. Климовою в тому, що архівознавство, в тій моделі, яка презентована в більшості сучасних зарубіжних підручників з архівістики, можна вважати, до певної міри, архівним менеджментом.

Також ми солідаризуємося з колегами і говоримо про керування архівами не лише як оперативне, але і стратегічне планування та втілення ухвалених рішень у життя, що дозволяє розмістити діяльність архіву у ширший контекст³⁰. Стратегічне управління лежить в основі концепції архівного адміністрування, де керування якістю теж займає належне місце³¹. Зауважмо на відсутності у фаховій літературі єдиної теорії стратегічного менеджменту в архіві. Існують лише підходи, концепції та парадигми, ресурсо- й економічно, або ж “еволюційно-теоретично” орієнтовані, коли про архів говорять і пишуть як “файл” колективної пам'яті, багатогранний соціокультурний феномен і пропонують для нього різні “моделі виживання” та “моделі прогресу” установи, що перебуває в постійному русі³². Розгляд керування архівами як страте-

гічного менеджменту потребує відповідної державної політики, нормативно-правового регулювання, фіксованої цінової політики на інформаційний архівний сервіс, перегляд фінансування архівів за рахунок податків чи окремих приватних зборів тощо. В межах архівного менеджменту передбачено не тільки ставлення до архіву як установи, що гарантує технічне й інше забезпечення ретроспективною інформацією, а й розгляд її з позицій “адміністративної науки” як об’єкта та суб’єкта управління, який регулює документаційні процеси і керує ними. Подібні визначення підтримуються Міжнародною радою архівів й пропагуються багатьма фахівцями, особливо в англо-американському світі.

Отже, при підготовці архівістів зарубіжні колеги приділяють виняткову увагу управлінню галуззю. Це, як зазначалося вище, має різні форми прояву в освітньому сенсі. З одного боку, розповсюдженим фактом є викладання дисципліни керування/адміністрування архівами, архівний менеджмент (*management archival, archival management, archives administration, managing archival (англ.); Archivmanagement, Archivverwaltung (нім.); gestion des archives (фр.); administracion de archivos, organización de archivos (исп.) та ін.*)³³, або комплексу дисциплін, за змістом тотожним їм, а з іншого – маємо розповсюджену практику післядипломних курсів із метою перепідготовки фахівців, активно пропоновані різними урядовими й неурядовими інституціями, національними та міжнародними товариствами, об’єднаннями, асоціаціями архівістів тощо. Профільні сайти майорять вакансіями для менеджерів архівів різного походження й підпорядкування³⁴, а вищі навчальні заклади, товариства професіоналів – програмами підготовки архівістів і підвищення їхньої кваліфікації. Слід відзначити, що про керування архівами як навчальну дисципліну йдеться переважно в освітніх програмах магістрів. Доповнимо зазначене тут конкретними прикладами.

Із-поміж навчальних закладів Старої Європи пальму першості у пропагуванні архівного менеджменту як навчальної дисципліни звично віддають Школі бібліотечної справи та архівів коледжу Лондонського університету (*Schooll of Librarianship and Archives, University College London, 1947 р.*)³⁵. Початково архівний менеджмент тут став однією з навчальних дисциплін підготовки професіоналів архівної справи, а згодом – повноправною складовою магістерської програми “Документи та архівний менеджмент” (*“Records and Archives Management”, 1980 р.*), широко апробованої вищими різними континентів. Е. Терстон, М. Ропер, Л. Міллер, інші відомі архівісти стали активними провідниками ідей архівного менеджменту у стінах коледжу та за його межами, авторами навчальних програм, підручників і проблемно-тематичних статей із питань керування архівами й документацією, і навіть відповідних саморефлексій³⁶. Їм належить також відома та популяризована Міжнародною радою архівів і підтримана британською благодійною організа-

цією “Міжнародний траст керування документацією” (*The International Records Management Trust, IRMT*) програма тренінгу з багаторічною історією “*Менеджмент архівів: практичне керівництво*” (“*Managing Archives: A Procedures Manual*”, 1999 р.)³⁷, призначена для підвищення кваліфікації архівістів самостійно чи на відповідних навчальних курсах.

Зміст програми віддзеркалює важливі процеси, які потребують сучасного керування і складають суть архівної діяльності. Це – комплектування архіву; упорядкування фондів; систематизація документів та архівне описання; довідковий апарат і послуги з індивідуальної підтримки³⁸. Центральним об’єктом архівного менеджменту, на думку авторів, є документ, який “вибув” із активного обігу та надійшов на збереження в архів і потребує управлінського забезпечення процесів власного “життя”, зокрема опрацювання, систематизації, збереження, зберігання, захисту та забезпечення доступу користувачам³⁹. Базовою термінологією програми є доволі показові лексеми: офісні документи, документаційний центр, архівна інституція (архівний репозитарій), документаційне адміністрування, регіональний офіс, національний архів, регіональний документаційний центр, корпоративне адміністрування документами, керівник апарату діловодства, керівник архівної установи, адміністративна структура⁴⁰. Такий набір термінів виразно видає підхід авторів до розуміння керування архівами та викладу його змісту з домінантом архівістики, а не менеджменту при цьому. Інакше кажучи, архів, архівні технології й процеси є фундаментом для надбудови – управлінських дій, що забезпечують їхню діяльність та реалізацію. Насправді, це суттєвий момент, що вказує на сприйняття менеджменту як інструменту, та його підпорядкованість архівістиці. Тому текст посібника є переважно архівним, а не управлінським. І цим він суттєво відрізняється від подібних проб з архівного менеджменту у США.

Відкритими до новацій виявилися елітні навчальні заклади континентальної Європи, які пред’являють до своїх абітурієнтів виняткові вимоги, наприклад, володіння класичними й іноземними мовами, наявність вищої освіти тощо. Ідеться, зокрема, про *Національну школу хартії* (*Ecole nationale des chartes*, 1821 р.), яка, традиційно спеціалізується на підготовці палеографів-архівістів, маючи в навчальних планах типовий для випадку перелік дисциплін (латина, французька мова, романістика, палеографія, дипломатика, історія письма, історія архівів, історія установ, економічна й соціальна історія, історія книги і гравюри, історія права, археологія, історія мистецтв до ХХІ ст., архівознавство, історія фотографії, інформатика, комунікаційні системи і структури, архіви установ тощо), із 1951 р. запровадила навчання з *керування архівами*, орієнтоване на потужну практичну підготовку фахівців. Марбурзька (*Archivschule Marburg*, 1949 р.) та Баварська (*Bayerische Archivschule*, 1821 р.) архівні школи поряд з усталеним тяжінням до

історико-архівних студій і відповідних дисциплінарних пропозицій для своїх слухачів із середини 1950-х років поступово розширювали список курсів завдяки керуванню архівами та документацією, а також супутнім галузям знань, як-от: архівне право, податкова політика державних і муніципальних архівів, економічне й фінансове управління архівами, організація архіву, планове управління, керування проектами та якістю, управління людськими ресурсами, керування бізнес-проектами та ін.⁴¹ Тобто, не йдеться про існування окремої освітньої програми з архівного менеджменту, але архівний менеджмент як *монодисципліна* й *дисциплінний* блок упевнено увійшов у програму підготовки архівістів закладів, орієнтованих на історико-архівну модель освіти.

Маємо в Європі й інші приклади освітнього впровадження архівного менеджменту. Ідеться передусім про новітні навчальні заклади універсального типу, які за відомих причин вирішили не конкурувати на одному полі зі згаданими та іншими осередками архівної освіти з багатим досвідом і традиціями, а зайняти власну нішу на ринку освітніх послуг, запропонувавши альтернативну модель підготовки архівістів. Такими, до прикладу, є *Потсдамський університет прикладних наук* (*Fachhochschule Potsdam*, 1991 р.) та *Амстердамський університет* (*Hogeschool van Amsterdam*, 1993 р.), які цілеспрямовано започаткували підготовку фахівців за програмою архівного менеджменту на рівні магістратури⁴². Ядром навчальної підготовки магістрів тут є керування документаційними процесами та менеджмент, а окремими модулями програми – стратегічний менеджмент, архівний маркетинг, керування якістю, інноваційний менеджмент, управління людськими ресурсами, керування охороною здоров'я, керування фінансами; кількісні характеристики та оцінка продуктивності (комп'ютера); архіви і зв'язки; благодійні заходи; оперативний менеджмент; управління колекціями; керування науковими дослідженнями; самоменеджмент; лідерство; правовий менеджмент; керування культурою. При цьому враховується специфіка праці в архівах різних масштабів та підпорядкування, об'єкта зберігання, а також можливості архівіста як ключової фігури з його мотивацією і ентузіазмом, бажанням безперервно здобувати професійні знання, керувати часом, комунікувати з колегами і користувачами, розумінням управлінських методів тощо⁴³.

Наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст. архівну освіту намагаються “перепрограмувати” за рахунок розвитку масштабного проекту “Архіви та керування документацією” і в інших країнах Європи⁴⁴. Деякі університети пропонують сертифікаційні навчальні програми з керування архівами, документацією із комплексним представленням змісту й алгоритму їх реалізації⁴⁵. Так само, наприклад, виші Польщі нині переживають поступовий відхід від монополії історико-архівної освіти завдяки керуванню архівами і документацією⁴⁶. У 2010 р. Асо-

ція польських архівістів ухвалила нову модель професійних компетентностей архівістів і керуючих документацією, віддавши значну частину прав при формуванні предметного наповнення навчальним закладам. Тож рекомендації містять профілі, систематизовані переліки компетентностей для базової і спеціальної освіти за напрямками: документація, створена від початку ХХ ст.; інформація, освіта та промоція⁴⁷. Номенклатура дисциплін чітко вказує на це. Не переобтяжуючи статтю простими переліками, зазначимо, що навчальну основу складають ті курси, які першочергово орієнтовані на організацію, планування та структуризацію діяльності архіву, керування документаційними процесами, мережеві ресурси, адміністративне провадження, сучасні офісні технології та електронні системи рекордс-менеджменту тощо. Проте при цьому не заперчується значущість для підготовки архівіста історії архівної справи, канцелярії, палеографії (латинської, руської, німецької, давньопольської), історичного джерелознавства, археографії тощо⁴⁸. Аdeptами такого підходу можна назвати Університет Миколая Коперника в Торуні, Університет імені Адама Міцкевича в Познані, Краківський педагогічний університет, Папський університет Іоанна Павла II у Кракові та ін.⁴⁹ І хоча їхні освітні програми інколи не мають окремого курсу з архівного менеджменту, проте комплекс дисциплін, пропонований цими та іншими навчальними закладами Польщі, цілком відповідає *керуванню архівами* як узагальненій назві.

У США та Канаді поширення архівного менеджменту у вишах відбувалося по-іншому. По-перше, йдеться про масове відкриття при університетах, професійних товариствах, асоціаціях спеціалізованих курсів стажування та підвищення кваліфікації з архівного адміністрування, що тривало впродовж 1960–1990-х років, орієнтованих на осіб, котрі мають вищу освіту і працюють за фахом. Це, наприклад, випускові програми курсів з архівного адміністрування Університету Вейна (Детройт, 1961 р.), архівного адміністрування та керування документаційними процесами Західно-Вашингтонського університету (Беллінген), архівного менеджменту та історичного редагування Нью-Йоркського університету (1977 р.), архівного адміністрування Північно-Каролінського університету (Ролі, 1966 р.), архівного менеджменту Північно-Техаського університету (Дентон, 1970 р.) та багатьох інших приватних і державних закладів, що дозволяє говорити про появу спеціалізованої мережі сертифікації відповідних знань архівістів.

По-друге, започаткування архівних інститутів, шкіл при вишах із масштабним студіюванням керування архівами і широким залученням можливих формальних засобів наукової комунікації (Архівний інститут, центр технологій і адміністрування Американського університету (Вашингтон, 1941 р.), Інститут архівних студій Денверського університету (1952 р.), школи бібліотечних та інформаційних студій (наук)

Вісконсинського (1967 р.), Мерілендського (1970 р.), Мічиганського (Енн-Арбор, 1970 р.) університетів, Католицького університету Америки (Вашингтон, 1980 р.), Школа бібліотечних та інформаційних наук Палмера Лонг-Айлендського університету (1971 р.), Школа бібліотечних і інформаційних наук Пітсбурзького (1980 р.), Монреальського (1983 р.) університетів, Школа бібліотечних, архівних та інформаційних студій Університету Британської Колумбії (Ванкувер, 1981 р.), інших закладів)⁵⁰, переважно з магістерськими програмами. Розмаїття навчальних планів, пропозицій дисциплін вражає багатством змісту. У загальному їх можна звести до таких складових: архівознавчий, управлінський, документаційний, інформаційно-технологічний блоки. А от стосовно архівного менеджменту як навчальної дисципліни, то більшість дослідників справедливо вказують на переважання у програмах науково-технологічного, прикладного компонентів.

По-третє, слід відзначити активну участь університетів, інших навчальних і наукових установ у розробленні дослідницьких тем, запровадженні пілотних експериментальних проектів у рамках RAMP, у т. ч. оптимальних і найефективніших програм курсів підвищення кваліфікації з архівного менеджменту⁵¹. Особливістю програм з архівного менеджменту у США, Канаді є виразний орієнтир на особистість архівіста, про що свідчить розрізнення між стилем керівництва (лідерством) і розв'язанням завдань (управлінням) на рівні переліків дисциплін та їх змісту⁵². Саме тому комплекс курсів із ділової комунікації – один із найпопулярніших та обов'язкових.

По-четверте, потужна підтримка на рівні Білого дому, Національного управління архівів та документації США, уряду Канади, Національної бібліотеки й архіву Канади, архівних товариств, дослідницьких груп, які зміцнюють традиції і сприяють концептуалізації, апробації, утіленню у життя новаторських моделей архівів задля ефективного функціонування системи, ангажують фахівців до участі в різних державних, міждержавних, міжнародних тематичних проектах, підтримують їх і всіляко розвивають.

Тому, безперечно, є сенс вивчати досягнення з архівного менеджменту як галузі керування, наукової та навчальної дисципліни, на пряму підготовки на Північноамериканському континенті, удатися до плідних інтелектуальних дебатів і запозичити раціональне в досвіді колег з урахуванням потреб і можливостей вітчизняної архівної системи.

Зауважимо до всього, що американський досвід розбудови архівного менеджменту в різних його значеннях виявився доволі популярним у країнах Латинської Америки та Карибського басейну, а праці Т. Р. Шелленберга стали тут одними з найбільш друкованих із-поміж зарубіжних авторів⁵³. Міждержавні об'єднання континенту – Організація центральноамериканських держав, Асоціація латиноамериканських

архівів, Асоціація викладачів і дослідників бібліотекознавства, архівознавства, інформатики та документації Латинської Америки і Карибського басейну, Рада латиноамериканської школи менеджменту, Федерація архівістів Ібероамерики та ін., спільно з національними досить плідно вправляються у вивченні здобутків колег не тільки з позицій академічного наукового інтересу, але й при упорядкуванні нормативно-правової, науково-методичної бази діяльності архівів, керування документаційними процесами, удосконаленні практик роботи з документами, модернізації архівної освіти⁵⁴.

Ми звикли говорити про архівний менеджмент у контексті досягнень європейських, американських колег. Утім, це доволі одностороннє уявлення про ситуацію, яка склалася в архівістиці у другій половині ХХ ст., коли відкриті дискусії про менеджмент та архіви стали доволі популярними і без географічних обмежень. Наприклад, із 1967 р. у Ганойському університеті при кафедрі історії започатковано підготовку фахівців із керування архівами та документами⁵⁵. І якщо спочатку в'єтнамські архівісти здобували освіту у СРСР та НДР, то згодом – у національних вишах. Наразі підготовкою менеджерів для документаційної та архівної сфери у В'єтнамі займаються Ганойський, Гошимінський національні університети, Ганойський університет внутрішніх справ, у стінах якого з 1971 р. функціонує школа підвищення кваліфікації з архівного адміністрування. Крім того, існує декілька “провінційного” масштабу університетів, що надають слухачам знання з архівістики та рекордс-менеджменту. Ідеться про різнорівневу освіту: від середньої професійної до докторської програми. Загалом масштабності підготовки архівістів у В'єтнамі можна навіть позаздрити, адже у цій країні, за підрахунками дослідників, за випусковою освітньою програмою “Архіви й керування документацією” вищу архівну освіту впродовж майже півстолітнього відрізка часу здобули понад 4 тис. осіб (бакалаврів, магістрів). Причому у в'єтнамських університетах навчаються студенти з Лаосу, Камбоджі, Бангладеш, інших країн Азії⁵⁶, що дозволяє нам зауважити про В'єтнам як про “регіональний архівний габ”.

Отже, впродовж другої половини ХХ – початку ХХІ ст. особливим напрямом розвитку фахової освіти за кордоном був архівний менеджмент, орієнтований на модель керування документаційними процесами з традиційним “життєвим циклом документа”, описану Т. Р. Шелленбергом. Із кінця 1990-х років, завдяки старанням Д. Бермана, Т. Кука, С. Мак-Кеміш, Ф. Апверда та інших архівістів, було запропоновано іншу парадигму архівів, уже з урахуванням такого явища, як електронний документ і нової реальності його побутування в е-середовищі, що по суті вийшла за межі дискретних етапів “життя документа” та обмеженого архівного нагляду за статичними чи неактивними документами. “Кустодійна парадигма, патримоніальний історизм, виплекані

традиціями французького Національного архіву та Школою хартії”⁵⁷ відходять у минуле.

Нова парадигма – “*посткустодійна*” – змінила статус, роль, місію архіву й архівіста, який зобов’язаний опікуватися документами від моменту їх створення і під час усіх можливих із ними практик обігу та користування в е-середовищі. Активні й неактивні електронні документи, а також імейли, смс, твіти, оцифровані чи скановані копії традиційного документа, голосові трафіки, карти локації в реальному часі, селфі-фотобани, інші повідомлення поширюються специфічними інформаційними каналами, нагромаджуються у “хмарах”, “пам’яті” мобільних телефонів, на USB-накопичувачах і серверах, у стрічках соціальних мереж, при спілкуванні в реальному часі, у мережевих виданнях, скрізь, де й у чому залишається “слід” людської діяльності. Їх постійний рух у просторі та часі, інші супровідні транзакції стають особливою властивістю документа в “посткустодійну” епоху. Електронні архівні документи завжди відкриті й динамічні, доступні для різних платформ користування, що породжує великі ризики для функціонування моделей їх збереження. На думку фахівців, характер і наслідки цих ризиків мають сьогодні вирішальне значення для перспектив архівів і продовжують бути вихідним моментом відповідальності архівіста в нових умовах реалізації ним фахових функцій⁵⁸.

Поширення нової парадигми архівів потребує перегляду не тільки статусу архіву як соціокомунікаційного явища, але й значення архівіста в суспільстві. І якщо донедавна архівний менеджмент сприймався однією з найвдаліших відповідей на виклик часу та цілком узгоджувався з моделлю керування архівами й документаційними процесами (у прив’язці до “життя документа”) Т. Р. Шелленберга, то наразі ми є свідками пошуку нових моделей, які сприяли б роботі архівістів з е-документами в електронному середовищі, що вимагає від архівної освіти іншого змісту компетентностей фахівця, урахування модернізації умов функціонування архіву, архівної системи, галузі. У XXI ст. архівісти гостро відчули уразливість і неготовність відповідати новим умовам, реаліям існування ретроспективної інформації та необхідності її акумулювання, збереження й користування нею. Розв’язати нинішні проблеми надскладно, ураховуючи масштаби інформаційної інфраструктури соціуму загалом та архіву зокрема, але спробувати не просто варто – необхідно! Тож зважання на нагальність формальної реорганізації і зміни умов архівної діяльності, менеджменту архівної справи стає очевидним. Є сенс говорити про пошук нової моделі архівного менеджменту, аби відповідати вимогам часу й обставинам побутування модерного суспільства.

Криза, яка проявилася в архівній освіті на рубежі століть, хочеться думати, детермінує достатню кількість яскравих, оригінальних проєк-

тів, праць, аби звістити про вдалі пошуки моделі збалансування традицій, інновацій, і зрештою ми отримуємо відповідь на питання⁵⁹, скільки та якого менеджменту потрібно архівам.

¹ Проекти стандартів вищої освіти. URL: <http://mon.gov.ua/activity/education/reforma-osviti/naukovo-metodichna-rada-ministerstva/proekti-standartivvishhoji-osviti.html> (дата звернення: 05. 05. 2017).

² *Матяш І., Калакура Я., Лозицький В., Селіверстова К.* Концепція підготовки та післядипломної освіти кадрів для архівних установ України (проект)// Студії з архів. справи та документознавства. 1996. Т. 1. С. 17–24; *Терно В., Гончарова Н.* Проблеми професійної підготовки спеціалістів з архівної справи у рамках спеціальності “Документознавство та інформаційна діяльність”// Студії з архів. справи та документознавства. 1996. Т. 1. С. 25–27; *Калакура Я.* Архівіст третього тисячоліття//Архівознавство. Джерелознавство. Археографія. Вип. 1: Архів і особа. Київ, 1999. С. 37–45; *Калакура Я., Войцехівська І.* Інформатика в системі архівної освіти (з досвіду Київського національного університету імені Тараса Шевченка)//Архівознавство. Джерелознавство. Археографія. Вип. 5: Архіви – складова інформаційних ресурсів суспільства. Київ, 2002. С. 141–146; *Матяш І.* Сучасні проблеми архівної освіти в Україні// Там само. С. 134–141; Примірня програма підвищення кваліфікації працівників ділових, архівних та експертних служб підприємств, установ і організацій: навчально-тематичний план курсів підвищення кваліфікації працівників ділових, архівних та експертних служб підприємств, установ і організацій//Вісник архівіста. 2001. Вип. 4(8). С. 46–58 та ін.

³ *Muller S., Feith J. A., Fruin R.* Manual for the arrangement and description of archives. New York: H.W. Wilson Co., 1968. 225 p.

⁴ *Jenkinson H.* A Manual of Archive Administration, including the problems of war-archives and archivemaking. London; Edinburgh; New York; Toronto; Melbourne; Bombay: Oxford at Clarendon Press, 1922. 243, 7 p.; Дженкінсон Х. Руководство по архивоведению и проблема создания новых архивов: пер. с англ./ЦАУ СССР, научно-исслед. кабинет и Ин-т архивоведения. Москва, 1932–1934. 276 с. (Иностранная литература по архивоведению).

⁵ *Komor V.* In search of archives history: Eugenio Casanova and the suspect Lincoln Letter//Archival Issues. 1993. Vol. 18, № 1. P. 56.

⁶ *Casanova E.* Archivistica. Siena: Lazzeri, 1928. 406 p.

⁷ *Jędrzejewska K.* Teoretyczna myśl archiwalna Kazimierza Konarskiego (1886–1972)//Archiwa – Kancelarie – Zbiory. 2014. № 5 (7). S. 25.

⁸ *Konarski K.* Nowozytna archiwistyka polska i jej zadania. Warszawa, 1929. 157 s.

⁹ *Przelaskowski R.* Program prac wewnętrznych w archiwach nowozytnych. Warszawa: Sekcja Archiwalna Towarzystwa Miłośników Historii, 1935. S. 9.

¹⁰ Сер Гарольд Леслі Вайт (1905–1992 рр.) обіймав посаду парламентського бібліотекаря з 1947 р. до 1960 р., а національного бібліотекаря – з 1960 р. до 1970 р.

¹¹ Trends in archival administration: a paper presented to the third annual conference of the Australian Institute of Librarians, Adelaide, June 1940/by H. L. White. Canberra: The Institute, 1944. 15 p.

¹² *Schellenberg T. R.* Modern Archives: Principles and Techniques. Chicago: University of Chicago Press, 1956. XV, 247 p.; Шелленберг Т. Р. Современные архивы. Принципы и методы работы/Глав. архив. упр. при Совете Министров СССР; пер. с англ. В. А. Алейковской, Э. Г. Баскакова, Н. Д. Болдыревой [и др.]. Москва, 1962. 321 с.; *Schellenberg T. R.* The Management of Archives. New York: Columbia University Press, 1965. XVI, 383 p.

¹³ *Cassese L.* Introduzione allo studio dell'archivistica. Roma, 1959. 37 p.

¹⁴ *Carucci P.* Leopoldo Cassese e gli sviluppi scientifici della disciplina archivistica//Leopoldo Cassese Archivista e organizzatore di cultura: Seminari di studio in occasione del cinquantesimo anniversario della scomparsa L'Aquila, 18 giugno 2010 – Salerno, 29 ottobre 2010 Atripalda (AV), 29 ottobre 2010. [Roma], 2011. P. 7.

¹⁵ *Enders G.*, [Schmid G.]. Archivverwaltungslehre. Berlin, 1962. XVI, 238 p.

¹⁶ *Biernat Cz.* "Archivverwaltungslehre", Gerhart Enders, Berlin 1962: [recenzja]//Archeion: czasopismo naukowe poświęcone sprawom archiwalnym. 1964. T. 41. S. 407–413; *Marquant R.* Gerhart Enders, Archivverwaltungslehre, 1962//La Gazette des archives. 1963. № 41. P. 100.

¹⁷ *Biernat Cz.* "Archivverwaltungslehre", Gerhart Enders, Berlin 1962: [recenzja]//Archeion: czasopismo naukowe poświęcone sprawom archiwalnym. 1964. T. 41. S. 408.

¹⁸ Ibidem.

¹⁹ *Benedon W.* Records management. Englewood-Cliffs: Prentice-Hall, [1969]. 272 p.; *Biernat Cz.* Problemy archiwistyki współczesnej. Warszawa: Państwowe Wydawn. Naukowe, 1977. 332 s.; *Delmas B. Duchein M.* Les Bâtiments et équipements d'archives. Paris: Conseil international des archives, 1966. 314 p.; *Cook M.* Archives administration: a manual for intermediate and smaller organizations and for local governments. Folkestone: Dawson, 1977. 258 p.; *Matilla A.* Problemas de los archivos administrativos//Boletín. Dirección General de Archivos y Bibliotecas. Madrid, 1960. IX, № 53. P. 21–24; *Idem.* Los Archivos vivos de la administración. Madrid: Dirección general de archivos y bibliotecas, 1968. 36 p.; *Olier J. H. de, Delmas B.* La planification des infrastructures nationales de documentation, de bibliothèques et d'archives//Documentation, libraries, and archives: Studies and research. 1974. Vol. 4. 328 p.; *Perotin Y.* L'administration et les trois âges des archives//Seine et Paris. Octobre, 1961. № 20. P. 1–4; *Idem.* Manuel d'archivistique tropicale. Paris; La Haye, 1966; *Idem.* Le records management et l'administration anglaise des archives//Gazette des archives. 1964. № 4. P. 5–17; *Nilsson N.* Arkivkunskap. Malmö, 1973. 218 s.; *Idem.* Arkiven och informationsområdet. Lund, 1976. 123 s.; *Idem.* Arkiv i förvandling. Studier i arkivens teori o tillgänglighet. Stockholm, 1983. 121 s. та ін.

²⁰ *Bruk I., Popovic L.* Arhivistika. Belgrade, 1986. 201 p.; *Ducharme J., Rousseau J.-Y.* L'interdependance des archives et de la gestion des documents: une approche globale de l'archivistique//Archives. Jun. 1980. Vol. 12. № 1. P. 5–28; *Durand-Évrard F., Durand C.* Guide pratique à l'usage de l'archiviste-documentaliste un exemple concret: les communes. Paris: Lavoisier, 1984. 352 p.; Archives and Library Administration: Divergent Traditions and Common Concerns/ed. *Mc Crank L. J.* New York: The Haworth Press, 1987; *Konstantinov M.* Arhivistika. Skopje, 1986. 140 p.; *Fernández G. P.* Manual de organización de archivos de gestión en las oficinas municipales. Granada, Adhara, 1999; *Fernández E. N.*

Organización y gestión de archive. Gijón: Trea, 1999. 660 p.; *Piazzali L.* Manual practico sobre tecnicas archivisticas. Madrid, 1983; *Rastas P.* Arkistotoimi ja asiakirjahallinto. Helsinki: Valtion Painatuskeskus, 1984. 166 p.; *Stielow F. J.* The Management of Oral History Sound Archives. New York: Greenwood Press, 1986. 158 p.; *Giessel A., Ketelaar F. C. J., Teulling A. J. M.* Archiefbeheer in de praktijk. Alphen a/d Rijn, 1986. 1047 p.; *Horsman P. J.* Ordenen van archieven. Hague, 1986. 42 p.; *Marthinsen J. H.* Arkivdanning. Veiledning i arkivarbeid. Oslo, 1987; *Managing archives and archival institutions/ed. Bradsher J. G.* Chicago: University of Chicago Press, 1989. 304 p.; *Kesner R. M.* Information Systems: A Strategic Approach to Planning and Implementation. Chicago: American Library Association, 1988. 263 p.; *Nordberg A.* Arkivera ratt. Karlstad, 1988. 61 p.; *Parker T. A.* Study on integrated pest management for libraries and archives/prepared by T. A. Parker/for the/General Information Programme and UNISIST. Paris: UNESCO, 1988. 119 p.; *Lodolini E.* Archivística. Principios y Problemas. Madrid, 1993. 358 p.; *Managing archival and manuscript repositories/by T. Wilsted and W. Nolte.* Chicago: Society of American Archivists, 1991. 105 p.; *Ward A.* A manual of sound archive administration. Aldershot; Brookfield, 1990. 288 p. *Roberge M.* La Gestion de l'information administrative: application globale, systémique et systématique. Québec: Documentor, 1992. 298 p.; *Ruiz A. A.* Manual de archivística. Madrid, 2014. 344 p.; *Mundet J. R. C.* Archivística: gestion de documentos y administracion de archivos. Madrid, 2012. 360 p.; *Casanovas I.* Gestión de archivos electrónicos. Buenos Aires: Alfagrama, 2008 та ін.

²¹ Bibliographie zum Archivwesen 1998ff//Archivschule Marburg. URL: <http://archivschule.de/DE/service/bibliographien/bibliographie-zum-archivwesen-1998-ff.html> (дата звернення: 01. 08. 2017)

²² Див., напр.: “*The American Archivist*” (США, 1937), “*Gazette des Archives*” (Франція, 1933), “*Archives & Manuscripts: the Journal of the Australian Society of Archivists*” (Австралія, 1955), “*Journal of the Society of Archivists*” (Великобританія, 1974), “*Prologue: the Journal of Archives*” (США, 1969), “*Archives*” (Канада, 1969), “*Revista del Archivo Nacional*” (Колумбія, 1970), “*Mensário do Arquivo Nacional*” (Бразилія, 1970–1986), “*Revista del Archivo General de la Nación*” (Аргентина, 1971), “*Boletin de la Asociación Archivística Argentina*” (Аргентина, 1971), “*Revista del Archivo General de la Nación*” (Перу, 1972), “*Archivaria*” (Канада, 1975), “*Boletín de la ANABAD*” (Колумбія, 1990), “*Cadernos de Biblioteconomia, Arquivística e Documentação*” (Португалія, 1990), “*African Journal of Library, Archives and Information Science*” (Нігерія, 1998), “*Cenário Arquivístico*” (Бразилія, 2000), “*Archival Science*” (США, 2001), “*Il mondo degli Archivi*” (Італія, 2006) та ін.

²³ Див., напр.: “*Arquivo&Administração*” (Бразилія, 1986), “*Arquivística.net*” (Бразилія, 2005) та ін.

²⁴ Див., напр.: “*UNESCO Journal of information science, librarianship and archives administration*” (UNESCO, 1953), “*Archivum: Revue Internationale des Archives*” (ICA, 1951–2002), “*International Journal of Archives*” (ICA, 1980), “*Comma: Revue Internationale des Archives*” (ICA, 2001), “*Janus*” (ICA, 1985–2002), “*Revista de la Asociación Latinoamericana de Archivos*” (ALA, 1987), “*Anuario interamericano de archivos*” (CIDA, 1974–1981) та ін.

²⁵ Див., напр., програми міжнародних конференцій Круглого столу архівів: “*Правила створення і організації архівних установ*” (Найробі,

1978 р.); “Уряд, адміністрація і архіви” (Гваделупа, 1979 р.); “Централізація, децентралізація архівів” (Гельсінкі, 1986 р.); “Національні та федеральні архіви: системи, проблеми та перспективи” (Мадрид, 1989 р.); “Фінансування архівів” (Гарлем, Нідерланди, 1991 р.); “Доступ до архівів: правові аспекти” (Единбург, 1997 р.); “Доступ до інформації: проблеми збереження” (Будапешт, 1999 р.); “Архіви і права людини” (Кейптаун, 2003 р.); “Архіви в епоху глобалізації” (Абу-Дабі, 2005 р.); “Архівіст ХХІ ст. і нові стратегії навчання” (Валетта, 2009 р.).

²⁶ Див., напр., матеріали конгресів Міжнародної ради архівів із проблем архівної освіти: XI конгресу, присвяченого професії архівіста в епоху інформації та поширення інформаційних технологій як засобів створення документів (Париж, 1988 р.); XII конгресу, приуроченого проблемам новітніх архівів і професії архівіста в інформаційну епоху (Монреаль, 1992 р.); XIII конгресу “Архіви наприкінці століття: баланс і перспективи” (Пекін, 1996 р.); XIV конгресу “Архіви нового тисячоліття та інформаційне суспільство” (Севілья, 2000 р.); XVI конгресу “Архіви, управління та розвиток: побудова суспільства майбутнього” (Куала-Лумпур, 2008 р.); XVII конгресу “Архіви – атмосфера змін” (Брісбен, 2012 р.); XVIII конгресу “Архіви, гармонія і дружба: гарантія поваги, справедливості і співпраці у сфері культури різних країн у добу всевітньої глобалізації” (Сеул, 2016 р.) та ін.

²⁷ Modern archives administration and records management: a RAMP reader/ compiled by Peter Walne; with the assistance of a working group of the International Council on Archives. Paris: Unesco, 1985. 587 p.

²⁸ A Glossary of Archival and Records Terminology: archives management// SAA. URL: <http://www2.archivists.org/glossary/terms/a/archives-management> (дата звернення: 04. 06. 2017); Library and Information Science (MS): Archives Management Concentration// SIMMONS. URL: <http://www.simmons.edu/academics/graduate-programs/library-and-information-science-archives-management-ms> (дата звернення: 04. 06. 2017).

²⁹ *Glauert M., Walberg H.* Archivmanagement in der Praxis. Potsdam, 2011. S. 13–35; *Weber H.* Archivmanagement als Hilfestellung beim Spagat zwischen Sparzwang und Dienstleistungsqualität// *Archive in Bayern*. 2003. № 1. S. 179.

³⁰ *Gourmelon A., Mroß M., Seidel S.* Management im öffentlichen Sektor, Organisationen steuern – Strukturen schaffen – Prozesse gestalten. Heidelberg, 2011. S. 433–436; *Burkhardt K.* Strategisches Management// *Online-Verwaltungslexikon olev. de*, Version 1.71. URL: http://www.olev.de/s/strat_Management.htm (дата звернення: 07. 07. 2017); *Kerth K., Asum H., Stich V.* Die besten Strategietools in der Praxis, Welche Werkzeuge brauche ich wann? Wie wende ich sie an? Wo liegen die Grenzen? München, 2011. S. 198–203 та ін.

³¹ *Kurtz M. J.* Managing archival & manuscript repositories. Chicago, 2004. S. 67–88; *Kellerhals A.* Strategieentwicklung im Schweizerischen Bundesarchiv// *Arbido*. 2009. № 1. S. 28–32.

³² *Bea F.-X., Haas J.* Strategisches Management. Stuttgart: UTB, 2009. Aufl. 5. S. 25.

³³ *Bellotto H. L.* Arquivos permanentes: tratamento documental. Rio de Janeiro: FGV, 2004. 320 p.; *Herrera A. H.* La e-administración y la e-gestión documental: aproximación a una realidad// *Boletín de la ANABAD*. 2008. T. 58. № 3. P. 89–104; *Idem.* Gestión de documentos y administración de archivos// *Códices: Revista de la*

Facultad de Ciencias Económicas y Sociales: Programa de Sistemas de Información y Documentación. 2008. Vol. 4. № 2. 2008. P. 43–50; *Idem*. Archivística general: teoría y práctica. Sevilla, 1991. 478 p.; *Idem*. Teoría y praxis archivísticas: distanciamiento// IV Jornadas de Archivos Municipales de Cantabria. 2003. P. 19–30; *Penn I. A., Morrdel A., Pennix G. Smith K.* Records Management. Farnham: Ashgate publ. Comp., 1989. 249 p.; *Cook M.* Archives administration: a manual for intermediate and smaller organizations and for local government. Folkestone: Dawson, 1977. 258 s.; *Idem*. The Management of Information from Archives. London: Library Association Publishing, 1993. 210 p.; *Idem*. Archives and the computer. London; Boston: Butterworths, 1980. 152 p.; *Camargo A M. A.* Arquivo, documento e informação: velhos e novos suportes//Infoimagem'92. São Paulo: CENADEM, 1992. P. 147–150; *Idem*. Museus e arquivos//III Fórum Estadual de Museus – RS, 1992. Santa Maria: Universidade Federal de Santa Maria, 1992. P. 49–54; *Couture C., Rousseau J.-Y.* The life of a document: a global approach to archives and records management. Montreal: Vehicule Press, 1987. 357 p.; *Rousseau J.-Y., Couture C.* Os fundamentos da disciplina Arquivística. Lisboa: Publicações Dom Quixote, 1998; *Les archives au XXe siècle/C. Couture, J.-Y. Rousseau; collaborateurs J. Ducharme, M. Gagnon, D. Pelissier; preface de J.-C. Delorme.* [Montreal]: Université de Montreal, Secretariat general, 1982. VI, 491 p.; *Lopes L. C.* A informação e os arquivos: teorias e práticas. Niterói: Eduff; São Carlos: Eduíscar, 1996. 142 p.; *Idem*. A gestão da informação: as organizações, os arquivos e a informática aplicada. Rio de Janeiro: Arquivo Público do Estado do Rio de Janeiro, 1997. 143 p.; *A Modern archives reader: basic readings on archival theory and practice/ed. by M. F. Daniels and T. Walch.* Washington: National Archives and Records Service, U. S. General Services Administration, 1984. 357 p.; *Managing archives and archival institutions/ed. by J. G. Bradsher; with a foreword by F. B. Evans.* Chicago: University of Chicago Press, 1989. 304 p.; *The archival enterprise: modern archival principles, practices, and management techniques/B. W. Dearstyne.* Chicago: American Library Association, 1993. 295 p.; *Managing archives: foundations, principles and practice/C. Williams.* Oxford: Chandos, 2006. 248 p.; *The administration of archives/by J. H. Hodson.* Oxford; New York, Pergamon Press [1972], 217 p.; *Managing institutional archives: foundational principles and practices/R. J. Cox.* New York: Greenwood Press, 1992. 306 p.; *Personal archives and a new archival calling: readings, reflections and ruminations/by R. J. Cox.* Duluth: Litwin Books, 2008. 418 p.; *Emergency planning and response for libraries, archives and museums/E. Dadson.* London: Facet Pub., 2012. 230 p.; *Managing electronic records: a shared responsibility/[G. O'Shea].* [Canberra, A. C. T.]: Australian Archives, 1995. 8 p. та ін.

³⁴ Див., напр., Archives and Records Management MA//UCL. URL: <https://www.ucl.ac.uk/prospective-students/graduate/taught/degrees/archives-records-management-ma> (дата звернення: 04. 06. 2017); Collection Management Archivist jobs//Indeed. URL: <https://www.indeed.com/q-Collection-Management-Archivist-jobs.html> (дата звернення: 04. 06. 2017).

³⁵ *Heinrich A.* Die Ausbildung der Archivare in Großbritannien//Archivschule Marburg. URL: <https://www.archivschule.de/DE/publikation/forum-hefte/forum-heft-12-teil-2-50-jahre-archivschule-marburg.html#14> (дата звернення: 05. 06. 2017).

³⁶ Див., напр., праці Л. Міллера “Посібник для малих архівів” (“*A Manual for Small Archives*”, 1988 р.), “Архівний скарб: менеджмент і збереження публіч-

них документів” (“*Archival Gold: Managing and Preserving Publishers’ Records*”, 1989 р.), “*Керування документаційними процесами і Архівний коледж в Британській Колумбії*” (“*Records Management and College Archives in British Columbia*”) та ін. (Thurston A., Roper M., Millar L. *Managing Archives: A Procedures Manual*/International Records Management Trust. London, 1999. P. V.).

³⁷ Thurston A., Roper M., Millar L. *Managing Archives: A Procedures Manual*/International Records Management Trust. London, 1999. X, 79 p.

³⁸ Ibidem. P. I.

³⁹ Ibidem. P. 1.

⁴⁰ Ibidem.

⁴¹ Kruse C. Die Archivausbildung in Deutschland im Jahr 2014//Atlanti: Review of modern archival theory and practice. 2014. 24, № 2. S. 135.

⁴² Ibidem. S. 135–136.

⁴³ Zamon C. *The lone arranger, Succeeding in a small repository*. Chicago, 2013. P. 7.

⁴⁴ Larin M. V. Modern Tendencies of Archival Education in Russia//Atlanti: Review of modern archival theory and practice. 2014. 24, № 2. P. 159–164; Melik J. Arhivi: ujetniki oblasti//Ibidem. S. 51–58; Novak M. Arhivistika in dokumentologija: izkušnje s študijem na daljavo in na klasičen način//Ibidem. S. 203–214; Ryantová M., Wanner M. Between Tradition and Innovation: the State, Problems and Prospects of the Teaching of Archival Science in the Czech Republic//Ibidem. S. 149–158; Rybakou A. Training and Educating Professional Archivists and Records Managers in Belarus//Ibidem. S. 109–118; Tatò G. La formazione archivistica: un percorso a ostacoli?//Ibidem. S. 103–108 та ін.

⁴⁵ Див., напр., Archives and Records Management Programme (ARMP)//The University of the West Indies Cave Hill, Barbados. URL: <http://www.cavehill.uwi.edu/ARMP/home.aspx> (дата звернення 07. 08. 2017)

⁴⁶ Marosz M. Archival Education//Atlanti: Review of modern archival theory and practice. 2014. 24, № 2. S. 141–147.

⁴⁷ Ibidem. S. 142.

⁴⁸ Ibidem. S. 142–143.

⁴⁹ Ibidem. S. 143–145.

⁵⁰ Department of Information Science: Archival Management//UNT: College of Information. URL: <http://informationscience.unt.edu/archival-management> (дата звернення 04. 06. 2017)

⁵¹ Couture C. *Les études RAMP et la formation: une évaluation d’impact*. Paris: UNESCO, 1993. P. 8.

⁵² Kurtz M. *Managing archival & manuscript repositories*. Chicago, 2004. P. 19–34.

⁵³ Silva A. B. M. *Arquivística: teoria e prática de uma Ciência da Informação*. Porto: Afrontamento, 1999. P. 143–144.

⁵⁴ Marques A. A. C. *Interlocuções entre a arquivologia nacional e a internacional no delineamento da disciplina no Brasil*. Brasília, 2011. P. 304–305.

⁵⁵ Doan Thi Hoa. The Current Situation of Pre-Service Training of Human Resource for Archives in Vietnam//Atlanti: Review of modern archival theory and practice. 2014. 24, № 2. P. 215–221.

⁵⁶ Doan Thi Hoa. The Current Situation of Pre-Service Training of Human Resource... P. 218; Begum B., Mostofa M., Mezbah-ul-Islam M. *Developing a New*

Academic Discipline of Archives and Records Management (ARM) in Bangladesh// Atlanti: Review of modern archival theory and practice. 2014. 24, № 2. P. 119–128.

⁵⁷ *Silva A. B. M.* Arquivística, Biblioteconomia e Museologia: do empirismo patrimonialista ao paradigma emergente da Ciência da Informação//INTEGRAR: Congresso internacional de arquivos, bibliotecas, centros de documentação e museus. São Paulo: Imprensa Oficial SP, 2002, P. 573–607.

⁵⁸ *Acker A.* When is a Record?//Research in the Archival Multiverse/ed by *A. J. Gilliland, S. McKemmish and A. J. Lau.* Clayton: Monash University Publishing, 2017. P. 288–323.

⁵⁹ *Ernzerhoff M.* Die Ecole Nationale des Chartes//Archivschule Marburg. URL: <https://www.archivschule.de/DE/publikation/forum-hefte/forum-heft-12-teil-2-50-jahre-archivschule-marburg.html#14> (дата звернення: 05. 06. 2017).

The factors of the origin and trends of the evolution of archival management abroad were highlighted. The current state and prospects of development of the foreign archival management as a branch of management, scientific discipline was analyzed. The point was made on its features as an educational discipline in the system of archival education in countries of Europe, America.

Key words: the archival management; the archival education; the model of archive; educational program on archival management; archival educational centers; records management.